

Мендибаев Н.

АЗЫРКЫ КЫРГЫЗСТАН АЙЫЛДАРЫНЫН СОЦИЕТАЛДЫК БҮТҮНДҮК КАТАРЫ АЙРЫМ ЖАРАЯНДАРЫ

Мендибаев Н.

НЕКОТОРЫЕ ПРОЦЕССЫ СЕЛ СОВРЕМЕННОГО КЫРГЫЗСТАНА КАК СОЦИЕТАЛЬНАЯ ЦЕЛОСТНОСТЬ

N. Mendibaev

SOME PROCESSES SAT MODERN KYRGYZSTAN AS SOCIETAL INTEGRITY

УДК: 316.323

Бул макалада Кыргызстан айылдарынын социеталдык бүтүндүк катары айрым жараяндары социологиялык талдоого алынып изилденет.

Негизги сөздөр: социеталдык бүтүндүк, коом, улуттук байлык, изилдөө.

В данной статье некоторые социальные процессы как – целостность современного сельского населения Кыргызстана рассматриваются на основе анализа социологических исследований.

Ключевые слова: социетальная целостность, общество, национальное богатство, исследование.

In this article, some of the societal processes as the integrity of the contemporary rural population of Kyrgyzstan are considered based on the analysis of sociological research.

Key words: societal integrity, society, national wealth, the study.

Айылдын социеталдык бүтүндүгүнүн олуттуу компоненттеринен болуп республиканын айыл аймактарындагы жүрүп жаткан социеталдык жараяндар эсептелет. Мына ушундай бир топ маанилүү жараяндарга калктын стратификациясын, теңсиздик тенденциясын, жумушсуздук абалын жана миграциясын кошууга болот.

Социалдык стратификация салттык мүнөзгө ээ. Анын маани-маңызы тарыхый формасынын жандуулугу менен, башкача айтканда ар түрдүү топтогу адамдардын абалынын теңсиздиги цивилизация тарыхынын бардык аралыгында сакталып келет. Ал тургай примитивдүү (эң жөнөкөй) коомдо жашы жана жынысы физикалык күчү менен айкалышып стратификациянын эң маанилүү критерийи болуп келген. Учурдагы бийликти, менчикти жана ар бир жеке адамдын өнүгүү шартын бөлүштүрүү системасына, коомдун мүчөлөрүнүн канааттанбагандыгын эске алуу менен адамдардын теңсиздигинин универсалдуулугун эсепке алуу керек.

Башка бардык илим сыяктуу эле стратификация өзүнүн формаларына ээ. Стратификациянын интенсивдүүлүгү анын формасына көз каранды. Теоретикалык мүмкүнчүлүктөр бул жерде ыгы жок чектен чыгып кетүүнүн олку-солкулуктарынын аралыгында калып, ар кандай эле статуска анын, мунун жана үчүнчүнүн бирдей деңгээлдеги кошумча саны жазылуусу туура келип калган учурлары болот. Страти-

фикациянын акыркы формасы эч бир тарыхый объектте болгон эмес.

Социалдык теңсиздиктин негизи ар түрдүү категориядагы калктын акча, бийлик жана кадырбарк сыяктуу социалдык жыргалчылыктарга жетүүгө бирдей эмес мүмкүнчүлүккө ээ экендиги менен чектелет. Экономикалык теңсиздиктин негизи калктын азчылык бөлүгүнүн ар дайым улуттук байлыктын көпчүлүк бөлүгүнө ээ болгондугунда турат. Башкача сөз менен айтканда, эң жогорку кирешени коомдун эң аз бөлүгү алып, ал эми орто жана аз алгандар – калктын көпчүлүгүн түзөт.

Коомдун карама-каршылыктуулугу (поляризациясы) кирешелерди тегиз эмес жана акыйкатсыздык менен бөлүштүрүүнүн натыйжасында келип чыгаары талашсыз.

Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча 2010-жылы эң бай жана өтө жакыр Кыргызстандыктардын ортосундагы айырма 15 эсени түзгөн [1].

А.Жусубалиевдин пикири боюнча «Айыл калкынын социалдык-стратификациялык түзүлүшү, өзгөрүп жаткан жаңы шартка объективдүү жана субъективдүү себептерге байланыштуу көнө албастан жакырланган катмардан турган, негизи чоңоюп бараткан “пирамида” калыбында өзгөрүүдө. Социалдык түзүлүштүн мындай өзгөрүү багыты коомду демократиялаштыруу менен кайчылаш келип, калктын айрыкча айыл калкынын, бир далай бөлүгүнүн люмпендешүүсү пайда болду. Ошондуктан, Кыргызстан өкмөтүнүн социалдык саясатынын башкы милдеттеринин бири жакырлардын санын азайтуу жана коомдун туруктуулугунун кепилдиги болгон ортоңку катмарды көбөйтүү аркылуу кыргыз коомунун социалдык түзүлүшүндөгү болуп жаткан жараяндарды жөнгө салуусу шарт болуп саналат» [2].

Эксперттердин пикири боюнча бардык даражадагы чиновниктердин коррупциялык иш-аракетине байланыштуу жана жеке менчик ээлеринин жумушчуларды көмүскө өндүрүштө кулдай эксплуатациялоосунун натыйжасында алынган үстөк кирешелерден түшкөн пайдаларды толук эсепке алганда кирешелердин аралыгындагы айрыма 20 эсеге чейин жетүүсү мүмкүн. Орусиялык белгилүү илимпоз И.О.Шкаратандын айтуусу боюнча, калктын арасындагы ортоңку таптын үлүшүнүн төмөндөп кетүүсү

кирешелердин мындай тегиз эмес бөлүштүрүлүүсү көпчүлүк постсоветтик мамлекеттерде социалдык дифференциация бийлик иерархиясынын даражалары менен шартталып калгандыгында [3].

Бул мамлекеттерде мамлекеттик менчикти акыйкатсыз менчиктештирүүнүн натыйжасында мамлекеттик менчикти башкаруу номенклатурасына бекитип берилип, натыйжада ал ири буржуазияга айланып, ал эми өзгөртүүсүз калган кирешелерди бөлүштүрүү системасы таптык дифференциация анын традициялык абалында ишке ашпай калды. Экономикалык кризистин натыйжасында коомдун көпчүлүк бөлүгү өзүнүн кирешелерин жогорулатууга реалдуу мүмкүнчүлүк ала албагандыктан калктын жакыр катмарын толуктоого мажбур болду.

Т.Ж.Эркинбековдун Кыргызстандын калкынын арасында жүргүзүлгөн изилдөөлөрүнүн жыйынтыгы көрсөткөндөй Кыргыз коомунун социалдык теңсиздигин респонденттер биринчи кезекте аймактардагы өнөр жайынын потенциалынын жоктугунан (46%), экономиканын туруксуздугунан - 39,7%, башкаруунун натыйжалуу усулдарынын жок экендигинен - 27,8% көрүшөт [4]. Ошентип, азыркы коомдогу социалдык теңсиздиктин күчөшүнүн негизги себеби болуп жүргүзүлүп жаткан реформалардын натыйжасыздыгы эсептелет.

Коомдун карама-каршылыктуулугунун масштабынын өсүшүнө жумушсуздуктун да таасири абдан күчтүү. Иштин абалы мындай, жумушсуз калган адамдар жарыбаган пособиенен (жөлөк пулдан) сырткары кандайдыр бир киреше алуу мүмкүнчүлүгүнөн куржалак калышат. Алар өзүнүн керектөөлөрүн жана өзүнүн социалдык карым-катнашын айласыз чектөө менен калктын өтө жакыр катмарына кошулуп кетүүгө аргасыз. Кыргызстандагы жумушсуздуктун деңгээли ал тургай Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча да өтө жогору бойдон калууда. 2006-2010-жылдардагы Кыргыз республикасынын «Эмгек жана эмгек акы» боюнча статистикалык жылнамасында 212200 киши жумушсуз болуп эсептелет (эмгек биржасында катталгандар), бул өлкөнүн бардык калкынын 4,1 % түзөт [1].

Чындыгында жумушсуздардын саны бир топ жогору. Буга төрт жыл айрыма менен өткөрүлгөн эки жолку социологиялык изилдөө учурунда алынган маалыматтар далил боло алат. Изилдөөлөр көрсөткөндөй сурамжыланган адамдардын жарымынан көбү кайсыл бир убакытта жумушсуз болушкан. Ошону менен бирге 2011-жылы жумушсуз абалга туш болгон респонденттердин саны 2007-жылга салыштырмалуу 3,1% көп, бул болсо статистика белгилеп жаткандай жумушсуздук азайбай эле өсүп жатканын билдирет. Анын үстүнө, экономиканын тездик менен төмөндөп бара жаткандыгынан (2012-жылдын үч айында эле Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча экономиканын төмөндөөсү 6,8% түзгөн) жумушсуз калуу коркунучу бардык жерди камтыган: 72,7% сурамжыланган жараан-

дар жумушсуз калуу мүмкүнчүлүгүн моюнга алышкан. Өздөрү үчүн жумушсуз калуунун жогорку мүмкүнчүлүгүн жана мындай перспективадан качып кутулуу кыйын экендигин 2007-жылы – 24,8 %, ал эми 2011-жылы – 29,3% респондент белгилеген [1].

Ошондой болсо да, жакырчылык сыяктуу жумушсуздуктун айылдык мүнөзүнүн акырындап өсүп жаткандыгын белгилөөгө болот. Илимпоздор белгилегендей, “жумушсуздук олуттуу социалдык көйгөй болуп калды, айрыкча шаарга салыштырмалуу айыл жеринде 2-3 эсе жогору”. Жумушсуздуктун аймактык мүнөзү да белгиленүүдө, бул болсо республиканын аймактарынын өнүгүүсү тең салмактуу эмес экендигинин натыйжасы: Илимпоз Т.Ж.Эркинбеков көйгөйдү анализдеп жатып жарандардын жумушсуздукту түндүк аймагында - 5,5%, түштүк аймагында - 15,4% экендигин белгилейт [4].

Эң коркунучтуусу, бардык жумушсуздар жумуш орундарынын жок экендигин жана ишке пара бербей орношуу кыйын экендигинде бийликти күнөөлөп, оппозицияны колдой тургандыктарын билдиришкен. Азыркы учурда негизинен так ошолор коомдук кыймылдын өзөгүн түзүшүп, алардын кыймыл-аракети коомго жана мамлекетке каршы мүнөздө болуп кичинекей эле акча үчүн ар кандай каршылык акцияларына катышып, коомдун турмушунда баш-аламандык жана туруксуздук абалды түзүп жатышат жана «саясий күрөштүн мындай стратегиясы башка практикалар сыяктуу жылдан жылга кайталанып» революциянын кайра-кайра кайталануу мүмкүнчүлүгүн өтө жогорулатып жатат.

Азыркы кезде айылда мүлктүк теңсиздиктен сырткары гендерлик белгиси боюнча теңсиздик тенденциясы да байкалат, бул биринчи кезекте эмгектенүү чөйрөсүнө тиешелүү.

Эмгектин эл аралык уюмунун маалыматы боюнча Кыргыз Республикасында аялдардын экономикалык жактан активдүүлүгүнүн бир аз төмөндөөсү байкалууда. 2011-жылы аялдардын жумуш менен камсыз болушунун деңгээли 55,1 % түзгөн болсо, бул көрсөткүч 2005-жылы 58% болчу [1].

Жашына карабай жана жашаган жерине (шаар, айыл) иштеген эркектердин пайызы иштеген аялдардын пайызынан жогору. Аялдардын экономикалык активдүүлүгүнүн пайызынын мындай төмөндөп кетүүсү өткөөл мезгилде аялдарга социалдык коргоо тармактарынын таркалып жок болуусу жана социалдык кызмат көрсөтүү системасынын бузулуусу менен кошумча милдеттер жүктөлгөндүгүндө. Калктын 50% жакыны социалдык коргоо программасы менен камтылган. Экономикалык активдүү эмес аялдардын 25% үй жумуштары менен алек болгондуктан, бала багуу, оорулуу жана кары-картаңдарды кароо жана башка иштер менен алек болгондуктан иштей албай тургандыктарын айтышса, эркектердин 2% гана ошол себептерди көрсөтүшкөн. Бул маалыматтар, айрыкча күйөөсү бар жана балалуу аялдар үчүн адат болуп калган гендердик роль,

экономикалык активдүү аялдарга зор таасирин тийгизе тургандыгын айкын көрсөтүп турат.

Илимпоз М.О.Омурбекова бүгүнкү күндө “жумуш менен камсыз болуу жаатындагы аялдардын теңсиздигинин олуттуу маселеси бул аялдардын эмгегин басынтуу (дискриминациалоо) болуп эсептелет” деп туура белгилеген. Ал бул басынтуунун эки формасын бөлүп алган: Кызмат акылары боюнча басынтуу, аял менен эркек бирдей эле жумуш менен алек болгон учурунда алардын кызмат акыларынын кайтарымы тең болбойт; кесиптик сегрегация – кызмат акысы бир топ жогору болгон кадыр-барктуу кесипке жана кызматка аялдар эркектерге караганда бир топ сейрек кызматка алынат.

Аялдардын жумуш менен камсыз болуусун экономикалык тармактар боюнча карап чыкканда аялдар көбүрөөк кызмат акылары төмөн болгон саламаттыкты сактоо, дене тарбия жана спорт, билим берүү сыяктуу тармактарда көбүрөөк топтолгондугун белгилөөгө болот (бул тармактарда иштеген аялдар – 66,6% жана эркектер – 33,4% түзөт), социалдык камсыздоо (мында аялдар 75,4% жана эркектер 24,6%), искусство тармагы (аялдар – 55,8% жана эркектер 42,2%). Ошол эле учурда билим берүү жана саламаттыкты сактоо сыяктуу тармактарда эмгектенген аялдар башка тармактарда иштегендерге караганда бир топ төмөн кызмат акы алышат, же ал республикалык орточо кызмат акынын 57%ден 61%ге чейинкисин гана түзөт [5].

Ошентип, аялдардын үлүшү салыштырмалуу аз айлык акы төлөнө турган тармактарга көбүрөөк туура келе тургандыгы тууралуу бүтүм чыгарууга туура келет. Жалпысынан алганда аялдардын кирешеси эркектердин кирешесинин 66% түзөт. Ошону менен бирге аялдар менен эркектердин айлык акыларынын ортосундагы айрыма өсүп жаткандыгы байкалат.

Айылдын антропосоциеталдык бүтүндүгүнүн түзүмдүк өзгөрүүлөрүн шарттоочу кийинки олуттуу социеталдык жараян бул миграция. Миграция социалдык-экономикалык жүрүм-турумдун бир формасы. Изилдөөлөргө ылайык үй-бүлө миграциялык орун которуштурууга, эгерде жаңы орунда жакшы боло тургандыгына ишеними бекем болсо гана камынып даярданат. Жаңы жашоо ордун тандоодо ар кандай эле топ өзүнүн кызыкчылыктарын жетекчиликке алат. Мындай орун которуштуруулар республикалар, областтар, шаарлар жана айылдар аралык биргелешкен массалык миграциялык агымдарын калыптандырат жана калктын аймактык жана эмгектик ресурстарынын тигил же бул багытта бөлүштүрүлүүсүнө шарт түзөт.

Калктын миграциясын башкаруу мамлекеттин социалдык саясатынын жигердүү илимий-тажрыйбалык маселелерине кирет, анткени “миграция агымы чоң кыйынчылыктарды алып келүүсү мүмкүн”. Миграцияны жөнгө салуу жаңы көрүнүш эмес, ага мурдагы Советтер Союзундагы бардык союздук республикалардын мезгилинде деле олуттуу көңүл

бурулуп келген. Азыркы этаптагы саясий жана экономикалык кайра куруунун шартында бул жараянды башкаруу өзгөчө мааниге ээ болду. Биринчиден коомдун өнүгүүсүндө, айрыкча эмгекке жарамдуу калктын жумуш менен камсыз болуу тутумунун өзгөрүүсүндө, башкача айтканда анын демографиялык, социалдык, этникалык мүнөздө-мөлөрүнүн өзгөрүүсүндө миграциянын ролу бир топ жогорулады.

Экинчиден, белгилүү бир сандык жана сапаттык өзгөрүүгө өлкөнүн эмгек потенциалы дуушар болууда. Миграциялык жараяндардын натыйжасында бир топ тажрыйбалуу жумушчу күчүнүн чыгып кетүүсү менен мүнөздөлүүчү жумуш аркылуу камсыз болгон калктын билимдик жана кесиптик деңгээли төмөндөп бара жатат.

Үчүнчүдөн, сырткы миграциянын интенсивдүүлүгүндө аймактык айырмачылыктар пайда болду: бир топ аймактарда (баарынан мурда республиканын айыл аймактарында) сырткы миграциянын терс сальдо көрсөткүчү бир топ төмөн, ошол эле учурда башка бир аймактарда алар жогору.

Төртүнчүдөн, миграциялык жараяндардын мүнөзүнүн этникалык багытталуусу калктын табигый жана социалдык кыймылы менен миграциялык орун которуштуруунун өз ара байланышын күчөтүп жатат.

Бешинчиден, Республиканын экономикасынын каатчылык абалына байланыштуу калктын миграциялык кыймылына кошулуу үчүн жумушчу күчүнүн кескин бошондошунун таасири күчөйт. Ушулардын баары жана бир канча башка өзгөрүүлөр мамлекеттик деңгээлде максаттуу миграциялык саясатты иштеп чыгуу зарылчылыгын күчөтөт. Ушуга байланыштуу миграциялык саясаттын максаттарын өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсү менен, анын калкынын өнүгүүсү менен бир ыңгайга келтирилген абалда болуусу чечкиндүү рол ойнойт [6].

Кыргыз Республикасы көз карандысыздыкка ээ болгондон кийин миграция - экономиканын олуттуу өзгөчөлүгү болуп калды. Ички (негизинен айыл жерлеринен шаарларга, жана ошондой эле Бишкек шаарына жана Чүй областынын башка калктуу пункттарына) жана сырткы (негизинен Орусия жана Казахстанга) болгон миграция бүтүндөй өлкөнүн экономикасына зор таасирин тийгизүүдө. Ошол эле учурда, илимпоз-кесиптештерибиз белгилегендей, айыл калкынын мобилдүүлүгүнө таасирин тийгизүүчү бир топ тоскоолдуктар бар, анткени оокаттуу, жетиштүү болуп жашоонун кепилдиги жер үлүшү болуп эсептелет жана ага ээ болуу укугуна айыл жеринде туруктуу жашагандар гана ээ боло алышат. Бул жобо азыркы мыйзамда бекитилген жана ар кандай артыкчылыктары менен ал айыл калкынын аймактык мобилдүүлүгүн чектейт жана ошого байланыштуу ашыкча калк акырындап отуруп өзү жайгашкан жерде токтоп (отурукташып) калат.

Расмий маалыматтарга ылайык, 2001-жылдан 2011-жылга чейинки мезгилдин ичинде областтар аралык орун которуштуруулардын жалпы көлөмү 889.291 адамды түзгөн [7]. Андан сырткары ички миграциянын өсүүсү орточо эсеп менен 18% өскөндүгү белгиленет жана бул илимпоздордун ички миграция өсөт деген божомолдук баасына дал келет. М.Шулер жана З.Кудабаев ички миграциянын масштабы “кеңейет, бул болсо айрыкча түндүктө жана тоолуу райондордогу айыл жеринин депопуляциясына алып келет, табигый көбөйүү түндүктө төмөн жана түштүктө жогору болгон демографиялык өнүгүүдөгү айырмачылык түштүктүн маанилүүлүгүн жогорулатат” деп болжолдошот [8]. Изилдөөчүлөр, калктын миграциялык кыймылына шарт түзүүчү негизги фактор болуп, өзгөчө тоолуу жана тоого жакын жайгашкан аймактарда калктын жашоо деңгээлинин төмөн экендиги эсептелет деп белгилешет.

Ички мигранттардын көпчүлүгү Бишкек шаарына жана Чүй областына көздөй умтулушат. Миграциянын негизги кыймылдаткычы – жумушка орношуу мүмкүнчүлүгүнүн кыскаргандыгы жана өзгөчө түштүк аймактарындагы айдоо жерлеринин жетишсиздиги болуп эсептелет. Изилдөөчүлөр “орун которуштуруунун негизги мотиви жумушка орношуу (эмгек миграциясы) болуп эсептелген мигранттардын контингенти кенири” деп белгилешүүдө [9].

Мигранттардын көпчүлүгү эмгекке жарамдуу жаш муундагы айылдыктар болгондуктан миграциянын мындай формасы айыл жана шаардык калктуу пункттардын демографиялык түзүмүндө шайкеш эместикти (ассиметрияны) жаратып, турак жайлардын бааларына таасирин тийгизип жана ошондой эле социалдык кызматтарга болгон суроо-талапты да күчөтүүдө. Илимпоздор “айыл калкынын шаардык көздөй массалык агылуусу республикадагы социалдык чыңалууну курчутту”, ал эми “жумушчу күчүнүн агрардык сектордо жумушсуз калуусу жана анын шаардагы башка жумуштарга которулуусу түрткү болду”, деп белгилешет [9]. “Жыл сайын айыл жерлерин 200-250 миң адам таштап кетүүдө, башкача айтканда айыл калкынын кыскаруусу уланууда, айрыкча эмгекке жарамдуу жаштардын миграциясы уланып жатат”, деп белгилейт Э.Сакиев [10]. Азыркы кезде өтө көп сандаган калктын эмгекке жарамдуу бөлүгүнүн, айрыкча жаштардын ички миграциясы мурдагыдай эле жумушсуз жарандардын айыл жерлеринен Бишкек, Ош, Жалал-Абад шаарларына жумушту жана жакшы жашоону издеп кетүүсү уланып жатат.

Жумуш издеп Кыргыз Республикасынан сыртка 500 000 кыргыз жумушчулары (эмгек ресурсунун 23%) чыгып кетүүдө. 300.000 жакын мигранттар Орусияда, ал эми 50.000 жакыны Казахстанда иштеп жатышат [1].

№1-таблицада эмгек миграциясы жөнүндөгү биздин изилдөөлөрүбүздүн маалыматтары келтирилди. Келтирилген маалыматтардан көрүнүп тур-

гандай сурамжылоо жүргүзүлгөндөрдүн жарымынан көбүрөөгү качандыр бир убакта эмгек мигранттары болушкан, 42,5 % гана өзүнүн областынан сыртка чыгып кеткен эмес.

Таблица 1 - Айыл калкынын эмгек миграциясы сурамжылангандарга карата % менен

Жооптордун варианты	Сурамжылангандардын саны	Сурамжылангандардын үлүшү %
ооба, Кыргызстандын башка аймактарына чыккам	51	25,5
ооба, КМШ өлкөлөрүнө чыккамын	61	30,5
ооба, алыскы чет өлкөлөргө чыккамын	3	1,5
жок, чыккан эмесмин	85	42,5
Жыйынтыгы	200	100,0

Мигранттардын көпчүлүгү - республиканын түштүк аймактарынын айыл жерлеринен баргандар. Булар Орусиянын курулуш жана соода тармактары жана Казахстандын айыл чарбасы үчүн арзан жумушчу күчтөрү болуп эсептелет. Мигранттар негизинен кесиптик жактан төмөн жумуштар менен алектенишет. Кесиптешибиз Б.Р Каламбаева белгилендей акыркы жылдарда адамдарды чет өлкөдө (Казахстан, Орусия, Түштүк Корея) иштөө үчүн ар түрдүү фирмалар тарабынан алдоо жолу менен каттоосуз убактылуу иштөөгө тартып, аларды сатуу фактылары көбөйүп кетти жана ал адамдар кийин талаага таштап коюлат [11]. Сырткы миграция өлкөнүн ичиндеги жумушсуздукту көз көрүнөө жумшартууга жардам берет, жана ошондой эле валютанын келип түшүүсү үчүн экспорттон кийинки олуттуу экинчи булак болуп эсептелет, бирок биздин мекендештерибиз үчүн кыйын абалга түшүп калуу коркунучун көбөйтөт.

Ошентип, азыркы айыл коомундагы миграциялык жараяндар уюшулбаган мүнөзгө ээ. Ички миграциялык агымдарды башкарууга мүмкүнчүлүк жок, бул болсо жакынкы келечекте айылдын антропосоциалдык бүтүндүгүнө олуттуу зыян жеткирүүсү мүмкүн. Статистикалык жана изилдөөлөрдүн маалыматтары боюнча көбүнчө негизинен эмгекке жарамдуу курактагы адамдар - бир топ ыкчам, ден соолугу чың жана көбүнчө үй бүлөсү менен чогуу жер которушат. Көзөмөлдөнбөгөн жана башкаруусуз миграция социалдык жараян катары айыл коомунун эң терең негиздерине таасир берет, этникалык тең салмактуулукту, үрп-адаттуу айылдык жашоо таризин бузат. Кыргызстан көбүрөөк айыл чарбалуу жашоо таризине жана айыл чарбалуу экономикага ээ экендигин эске алганда бул тенденциялар жалпы өлкөнүн өнүгүүсүнө өтө терс таасирин тийгизүүсү мүмкүн.

Адабияттар:

1. Труд и заработная плата. Статистический ежегодник Кыргызской Республики 2008–2012 годы.

[электронный ресурс]. – режим доступа:

http://www.stat.kg/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=10

2. А.Р.Жусубалиев. Кыргызстан коомунун социалдык түзүлүшү: эволюциясы жана азыркы абалы. Монография.- Б., 2011. – 176 б.
3. И.О.Шкаратан Социальное расслоение в современной России: драма расколотого общества //Мир России.- 2004.- №1.- с.89.
4. Т.Ж.Эркинбеков. Региональные особенности социального неравенства в Кыргызстане. Монография. – Бишкек, 2010. – 210 с.
5. М.О.Омурбекова. Социально-экономические преобразования и проблемы региональной занятости населения (на примере Ошской области) –Б., 2007. – 167 с.
6. Н.Мендибаев Новые поселения Кыргызстана: социальные проблемы.-Б.,2002.– 68 с.
7. Окмотпресс: О Государственной программе КР по регулированию миграционных процессов на 2007-2010 годы. [электронный ресурс]. – режим доступа: URL: <http://www.24.kg/oficial/2007/09/28/63419.html>.
8. М.Шулер.,З. Кудабаява Миграция населения Кыргызстана. // Нац. стат. ком. Кыргыз. Респ.; под ред. Кудабаява З. и др. Бишкек, 2004. - 305 с.
9. Б.Б.Есеналиева Проблемы миграции населения Кыргызской Республики в условиях транзитной экономики - Бишкек, 2008. – 162 с.
10. Э.Сакиев. Рыночная реформа и экономические основы социальной защищенности сельского населения Кыргызской Республики. Б., 2001. 97 с.
11. Б.Р.Каламбаева Аграрное перенаселение в Кыргызстане. Монография. - Анкара., Изд-во «Йени Аврасия».2004. 292 с

Рецензент: к.филос.н. Жапаров Д.С.